

Şîî Şair Hasan Kâşî'nin Farsça Dîvânı ve Hz. Ali Methiyeleri

Shiite Poet Hasan Kâshî's Persian Dîwân and the Praises of Ali

Hümeýra DEMİR

Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi MA Student, University of Ataturk
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Institute of Social Sciences
İslam Tarihi ve Sanatları ABD History of Islam and Arts
Erzurum, Türkiye Erzurum, Türkiye

humeyrademir.t@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-1495-8327>

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü	Article Type:
Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi	Date Received
09 Mayıs 2025	09 May 2025
Kabul Tarihi	Date Accepted
27 Haziran 2025	27 June 2025
Yayın Tarihi	Date Published
30 Haziran 2025	30 June 2025
Etik Beyan	Ethical Statement
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
İntihal	Plagiarism
Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.	This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected
Telif Hakkı & Lisans	Copyright & License
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.	The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
Atıf/Citation	
Demir, Hümeýra. "Şîî Şair Hasan Kâşî'nin Farsça Dîvânı ve Hz. Ali Methiyeleri". <i>Turkish Journal of Shiite Studies</i> 7/1 (Haziran 2025): 44-63. doi: 10.48203/siader.1696316	

Abstract

This study analyzes the Persian *Dīwān* of Kamāl al-Dīn Hasan Kāshī, one of the prominent Shi'ite poets of the Islamic literature of the VIIth/XIIIth and VIIIth/XIVth centuries, and especially his eulogies to the Prophet 'Ali. Kāshī, who came to prominence as an influential figure in the process of the spread of Shi'ism in Iran, used poetry not only as an aesthetic art form but also as a means of sectarian proselytization. Although there is limited information about the life of Hasan Kāshī, it is understood from his poems that he led a life of asceticism and piety, and used literature to serve the Shi'i belief system despite living in material poverty. The poet's *Dīwān* contains various forms of verse such as *qasida*, *ghazal*, *rubai*, *terkīb-i band*, *tercī-i band* and *musammat*. While the virtues of Hazrat Ali and the love of Ahl al-Bayt are prominent in these poems, a rich religious content, combined with Qur'anic verses, hadiths, and historical narratives, draws attention. Kāshī's use of a simple and accessible language enabled his works to be embraced by the masses, and his poetry, especially through the mediums, contributed to the popularization of Shi'ism. The poet's *Dīwān* is not only a literary but also an important historical and sectarian source. This is also the first study on Hasan Kāshī and his *Dīwān* in Turkish academic literature.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Kashi, Persian Diwan, Eulogy, Ali

Öz

Bu çalışma, VII./XIII. ve VIII./XIV. yüzyıl İslam edebiyatının önde gelen Şîî şairlerinden Kemâleddîn Hasan Kâşî'nin *Farsça Dîvânı*'nı ve özellikle Hz. Ali'ye yönelik methiyelerini incelemektedir. Şîîliğin İran'da yaygınlaşma sürecinde etkili bir figür olarak öne çıkan Kâşî, şiiri yalnızca estetik bir sanat formu olarak değil, aynı zamanda mezhebî bir tebliğ aracı olarak da kullanmıştır. Hasan Kâşî'nin hayatı hakkında sınırlı bilgi bulunsa da şairlerinden hareketle onun zühd ve takva ehli bir hayat sürdüğü, maddi imkânsızlıklar içinde yaşamasına rağmen edebiyatı Şîî inanç sistemine hizmet için kullandığı anlaşılmaktadır. Şairin *Dîvân*'ı kaside, gazel, rubai, terkîb-i bend, tercî-i bend ve musammat gibi çeşitli nazım şekilleri içermektedir. Bu şiirlerde Hz. Ali'nin faziletleri ve Ehl-i Beyt sevgisi öne çıkarken, Kur'an ayetleri, hadisler ve tarihsel rivayetlerle bir araya getirilen zengin bir dinî içerik dikkat çekmektedir. Kâşî'nin sade ve halkın anlayabileceği bir dil kullanması, onun eserlerinin geniş kitleler tarafından benimsenmesini sağlamış; özellikle meddahlar aracılığıyla şiirleri Şîîliğin halk tabanında yayılmasına katkı sunmuştur. Şairin *Dîvân*'ı, yalnızca edebî değil, aynı zamanda tarihî ve mezhebî açıdan da önemli bir kaynak niteliğindedir. Çalışma, aynı zamanda Türk akademik literatüründe Hasan Kâşî ve *Dîvân*'ı üzerine yapılmış ilk çalışma mahiyetindedir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Kâşî, Farsça Divan, Methiye, Hz. Ali

Giriş

İslam edebiyatında dinî konular, birçok şairin ilham kaynağı olmuştur. Dinî inançlar, kültürel öğeler veya doğrudan dini tebliğ amacı, eserlerde açık ya da telmih yoluyla sıklıkla işlenmiştir. Şairlerin inançları, mezhepleri ve dünya görüşleri şiirlerine yansımış; bu bağlamda özellikle Şîî inancına sahip şairler, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e dair duydukları sevgiyi manzum eserlerine konu etmişlerdir. İslam edebiyatında Hz. Ali, yalnızca dördüncü halife olması hasebiyle değil, aynı zamanda İslam toplumuna hizmetleri, savaşlardaki kahramanlığı ve dinî ilimlerdeki derinliğiyle de şiirlerde önemli bir yer edinmiştir. Onun faziletleri, birçok hadiste dile getirilmiş ve bu hadisler şairlere ilham kaynağı olmuştur. Ayrıca Şîî geleneğe göre de Kur'an'da geçen bazı ayetlerin Hz. Ali hakkında olduğuna inanılır; bu da şairlerin onu şiirlerinde yüceltmelerine zemin hazırlamıştır. Safeviler ile birlikte İran topraklarında Şîîliğin yayılmasının ardından, Hz. Ali ve ailesine yönelik methiyeler sadece dini bir ifade biçimi değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel bir araç olarak da kullanılmıştır. Bu dönemde kendilerini yalnızca Şîîliğin yayılmasına adanmış şair ve yazarlar ortaya çıkmıştır.¹

VII. /XIII. ve VIII. /XIV. yüzyılın önemli şairlerinden Hasan Kâşî, şiir ve sanatını tamamen Şîî inancının yayılması, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt hakkında yazmaya adanmıştır. Kâşî'nin şiirleri, Safevîler döneminin kuruluş yıllarında ve Şîîliğin yayılmaya başladığı süreçte halk nezdinde büyük ilgi görmüş; adeta bir medya aracı gibi işlev görerek İran'da Şîîliğin tanıtımında etkili olmuştur.²

Hasan Kâşî'nin *Dîvân*'ı, Safevî döneminin başlarında Şîîlik inancı ve Hz. Ali sevgisi etrafında şekillenen Fars edebiyatı ürünleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Literatürde, Fars edebiyatı bağlamında Kâşî'nin *Dîvân*'ı üzerine Mihrâverân³ ve Haddad Âdil'in⁴ çalışmaları mevcut olmakla birlikte Türk edebiyatı alanında şair ve eserleri üzerine henüz kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem Şîî edebiyatının karakteristik örneklerinden birini ortaya koymakta hem de Türk

¹ M. Shakib Asım, "Sâhib b. Abbâd'ın Şiirlerinde Hz. Ali'ye Yönelik Medihler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2020), 44.

² Mahmud Mihrâverân - Ferecullah Nimetî, "Mecma'u'l-Bahreyn-i Ma'nî: Berresî-i Şîve-i Şâ'irî ve Mezâmîn-i Şîî Hasen-i Kâşî", *Mecelle-i Târih-i Edebiyyat* 3/69 (1391/2012), 120.

³ Mihrâverân - Nimetî, "Mecma'u'l-Bahreyn-i Ma'nî: Berresî-i Şîve-i Şâ'irî ve Mezâmîn-i Şîî Hasen-i Kâşî", 119-139.

⁴ Golamali Haddâd Âdel, "Hasan Kâşî Şîa-yi Karn-i Heftom ve Heştom", *Âyine-i Pejûhiş* 21/121 (ts.), 24-29.

akademik literatüründe şimdiye dek incelenmemiş bir şair üzerine yapılmış bir değerlendirme olma niteliği taşımaktadır.

1. Klasik Fars ve Türk Şiirinde Ehl-i Beyt ve Hz. Ali

İslâm'ın İran'a yayılmasıyla birlikte Farsça şiirler, Arap edebiyatı tesiriyle, Farsça şiirlerin esas nazım şekli kaside ve başlıca konusu da methiye olmuştur. Fars edebiyatında methiye, özellikle Allah, Hz. Peygamber, din büyükleri ve sultanlara yönelik olarak kaleme alınmış; başlangıçta kaside en yaygın biçim olarak öne çıkmıştır. Bu gelenek Tâhirîler, Saffârîler ve Sâ mânîler gibi hanedanlar döneminde siyasi meşruiyeti destekleme amacıyla güçlenmiştir. Safevîler devrinde ise klasik saray övgüleri yerini Ehl-i Beyt sevgisine dayalı dinî şiirlere bırakmıştır. Şah İsmâîl ve haleflerinin etkisiyle şairler, Hz. Ali, on iki imam ve Kerbelâ gibi Şîî inanç merkezli temalarda eserler vermeye yönelmiş; bu durum, Muhteşem-i Kâşânî (ö. 996/1588) gibi şairlerin de dinî duyarlılığı yansıtan kaside ve mersiyeler yazmasına zemin hazırlamıştır. Safevîler döneminde yaygınlaşmakla birlikte Senâî (ö. 525/1131), Ferîdüddin Attâr (ö. 618/1221), Muhteşem-i Kâşânî ö. 996/1588) gibi şairler de dinî methiyeler kaleme almışlardır.⁵

Klasik Türk edebiyatında ise Hz. Ali'ye yönelik sevgi ve bağlılık, dikkate değer tematik bir boyut arz eder. Şairlerin Hz. Ali'ye yönelik övgüleri, onun ilmî derinliği, ahlâkî olgunluğu ve manevî büyüklüğüne duyulan hayranlık zemininde şekillenmektedir. Özellikle sûfî gelenekten gelen şairler nezdinde “hubb-ı Ali” ifadesi, yalnızca bir sevgi değil, aynı zamanda tasavvufî bir değer ve inanç göstergesi olarak kavramsallaşmıştır. Hz. Peygamber'in, Hz. Ali sevgisini teşvik eden ve bu sevgiyi imanın bir göstergesi olarak tanımlayan hadisleri de söz konusu temanın edebî yansımaları üzerinde belirleyici etkide bulunmuştur.⁶

Ehl-i Beyt sevgisi, her dönemde Türk şiirinin, özellikle de methiye ve mersiye türlerinin başlıca temalarından biri olmuştur. Ehl-i Beyt'in hayatı, tarih boyunca Müslümanlar için daima birer ahlâkî ve dinî ideal teşkil etmiş; Müslümanlar, onlara duydukları sevgiyi farklı vesilelerle ifade etmeye çalışmış ve onları övgüyle anmışlardır.⁷ Ehl-i Beyt'in faziletleri, menkıbeleri, ahlâkî üstünlükleri ve uğradıkları trajik hadiseler hem nazım hem de nesir türlerinde pek çok edebî esere konu

⁵ Hasan Çiftçi, “Methiye (Fars Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/408.

⁶ Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora, 2004), 427.

⁷ Davut Ertem, “Ali Salâhaddin'in Şiirlerinde Ehl-i Beyt Sevgisi”, *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 8/16 (2022), 341.

edilmiştir. Bu çerçevede, yalnızca bu konuya tahsis edilmiş müstakil eserlerin kaleme alındığı da görülmektedir.

Divan edebiyatında kaside nazım şekliyle kaleme alınan eserlerde “Ehl-i Beyt” ifadesi, Fuzûlî, Nâilî ve Nâbî gibi önemli şairler tarafından kullanılmıştır. “Ehl-i Beyt”, kelime anlamı itibarıyla “ev halkı” demek olup, Hz. Peygamber’in eşi, çocukları ve Hz. Ali’yi kapsamaktadır. Bu bağlamda kullanılan “Âl-i Abâ”, “Âl-i Muhammed”, “Âl-i Resûl” ve “Âl-i Mustafa” gibi terkîbler de Hz. Peygamber ve yakın ailesine işaret etmektedir. Özellikle “Âl-i Abâ” ifadesi, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i kapsayan özel bir anlam taşır.⁸

Başta divan şiiri olmak üzere, Hz. Ali’ye dair kaleme alınan diğer manzumelerde ve menkıbelerde, onun ismiyle birlikte kendisine izafe edilen unvanlara da yer verilerek saygı ve tazim gösterilir. Şairler, özellikle kasidelerde övdüğü kişiyi ilim, irfan ve yiğitlik gibi meziyetlerle yüceltirken, tarihî ve efsanevî şahsiyetlerden, doğaüstü güce sahip masal kahramanlarından da yararlanırlar. Onların üstün niteliklerine gönderme yaparak övülen kişinin şahsiyetinde bu kahramanları ve varlıkları bütünleştirirlerdi. Bu benzetme aracı olarak Hz. Ali’nin lakap ve unvanları da birçok şair tarafından kullanılmıştır. Örneğin Nefî, şiirlerinde Hz. Ali’nin savaşçı kimliğini vurgulayan bir yaklaşım benimser. “Der Sitâyîş-i Kasr-ı Sultân Osmân Aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân” başlıklı kasidesinde Sultan Osman’ı överken Hz. Ali’ye atıfta bulunması, onun kişilik yapısıyla Hz. Ali’nin cesaret ve yiğitlik vasıfları arasında anlamlı bir paralellik kurduğunu göstermektedir.⁹

Divan şairleri, Hz. Ali’ye derin bir sevgi ve içten bir bağlılık beslemişlerdir. Şiirlerinde onu kimi zaman müstakil olarak, kimi zaman da Hz. Peygamber’e yazılan na’tların sonunda ya da kaside ve gazellerin çeşitli beyitlerinde anmışlardır. Hz. Ali; kahramanlık, cömertlik, ilim, irfan ve velayetin sembolü olarak yüceltilmiş, bu yönleriyle farklı edebî sanatlarla övgü konusu edilmiştir.¹⁰ Divan şiirlerinde Hz. Ali’ye isnat edilen lakaplar şu şekilde listelenebilir: Allah’ın Arslanı, Esedullah, Şîr-i Hudâ, Haydar, Sâkî-i Kevser, Şîr-i Yezdân, Şâh-ı Velâyet, Emîrû’l-Müminîn, Şâh-ı Necef, Sultân-ı Necef, Dürr-i Necef, Padişah-ı Necef, Sâhib-i Necef, Ebû Turâb, İmâm-ı Evliya,

⁸ İbrahim Gültekin, “Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali’ye Dair Unsurların Kullanımına Yönelik Tespit ve Değerlendirmeler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 62 (2012), 29.

⁹ Gültekin, “Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali’ye Dair Unsurların Kullanımına Yönelik Tespit ve Değerlendirmeler”, 29.

¹⁰ Hüseyin Güfta, “Divan Şiirinde İlim ve İrfan Timsâli Hz. Ali”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 8/24 (Aralık 2002), 70.

Murteza, Haydar-ı Kerrâr.¹¹ Divan edebiyatına İran yoluyla giren methiyeler, her ne kadar genel anlamda kaside nazım şeklinde olsa da mesnevi, rubai, gazel, musammat, tercî-i bend, şarkı gibi farklı nazım şekilleriyle de kaleme alınmıştır.¹²

Kaside şiirlerde Hz. Ali, çoğunlukla doğrudan ismiyle anılmaktadır. Şairler, methiye konusu olan kişiyi överken Hz. Ali'nin hem fizikî hem de manevi vasıflarından istifade etmektedirler. “Alî-heybet”, “Alî-sıfat”, “Alî-sûret”, “Alî-sîret”, “Cûd-ı Alî”, “Alî-ilm”, “Alî-rezm”, “İlm ü irfân-ı Alî”, “Alî-hikmet” ve “Pençe-i Alî” gibi terkîbler, bir yandan methedilen kişinin yüceliğini vurgularken, diğer yandan Hz. Ali'nin karakteristik niteliklerini de yansıtmaktadır.¹³

2. Kâşî'nin Hayatı

Asıl adı Kemâleddîn Hasan b. Mahmûd olan şair, Hasan Kâşî olarak bilinmektedir. Ecdadı Kâşânî olmakla birlikte, kendisi Horasan bölgesinde yer alan Âmul şehrinde mütevazı bir ailede dünyaya gelmiştir. Hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır.¹⁴ Hicri VII. yüzyılın sonları ve VIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı düşünülmektedir. Şîî mezhebine mensup olup “Emîrü'l-Müminîn Şairi” olarak meşhur olmuştur ve bundan dolayı “Ahsenü'l-Mütekellimîn” lakabını almıştır. Ölüm tarihi belli olmamakla beraber söylediği şiirleri üzerinden Hicri 658-721 yıllarında yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁵

Vefatından uzun yıllar sonra onun şiirleri yeniden hatırlanan ve Safevî dönemi Şiiliğinin yayılmasında ve tebliğinde önemli rol oynamış isimlerden biri olarak kabul edilen Hasan Kâşî, yalnızca bir şair değil, aynı zamanda Şîî mezhebini fanatizm düzeyinde savunan biri olarak da öne çıkar. Kerekî ve Allâme Hıllî ile birlikte İran'da Şiiliğin yerleşmesinde etkili üç şahsiyetten biri olarak anılması, onun bu süreçteki etkin konumunu ortaya koymaktadır. Nitekim Safevî dönemi yazarlarından Mirza Abdullah da Kâşî'yi, İran Şiiliğinin yayılmasında etkili bir figür olarak

¹¹ Gültekin, “Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali'ye Dair Unsurların Kullanımına Yönelik Tespit ve Değerlendirmeler”, 19,21.

¹² Reyhan Keleş, “Örneklerle Türk Edebiyatı'nda Medhiye”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2009), 220.

¹³ Gültekin, “Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali'ye Dair Unsurların Kullanımına Yönelik Tespit ve Değerlendirmeler”, 29.

¹⁴ Kemaleddin Hasan b. Mahmud Kâşî, *Dîvân-ı Hasan Kâşî*, haz. Seyyed Abbas Restâhîz (Tahran: Kitâbhâne-i Müze ve Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yi İslâmî, 1388/2009), 21; Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm* (İstanbul: Mihran Matbası, ts.), 3/352.

¹⁵ Mihrâverân - Nimetî, “Mecma'u'l-Bahreyn-i Ma'nî: Berresî-i Şîve-i Şâ'irî ve Mezâmîn-i Şîî Hasen-i Kâşî”, 121.

değerlendirmektedir.¹⁶ Kâşî'nin şiirleri, Şîîliği tebliğ amacı taşıdığı için içerik bakımından Şîî inanç unsurlarını yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, ele aldığı bir şiirde hem methiye hem mersiye hem de hamâse¹⁷ türüne özgü unsurlara yer verilmiştir.¹⁸

Kâşî'nin şiirleri, özellikle Şîî halk arasında büyük ilgi görmüş ve meddahlar tarafından sıkça okunup aktarılmıştır. Şairin hayatı zorluklarla dolu ve maddi imkânsızlıklar içinde geçmiş olmasına rağmen, şiir söyleme yeteneğini sultanları övmek ve maddi kazanç sağlamak amacıyla değil, Şîî mezhebini tebliğ etmek ve yaymak için kullanmıştır.¹⁹ Bu doğrultuda, şiirlerinde yalnızca Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'i öven methiyelere yer vermiştir. Kaside şeklindeki şiirlerinde ise Hicri VI. yüzyıl şairlerinden Hâkânî, Enverî, Fâryâbî ve Senâî gibi isimleri örnek aldığı görülmektedir.²⁰

3. Eserleri

Hasan Kâşî'nin eserleri, dönemin şiir anlayışını ve Şîî kültürel mirasını yansıtmaktadır. Kâşî'ye ait olduğu bilinen ve aidiyeti kesin olmamakla birlikte Kâşî'ye nispet edilen eserler şunlardır:

3.1. *Dîvân-ı Eş'âr*

Kâşî'nin şiirlerini ihtiva eden bu *Dîvân*, aşk, tasavvuf ve Ehl-i Beyt sevgisi gibi temaları içermektedir. Çalışmamıza temel aldığımız söz konusu *Dîvân* aşağıda etraflıca değerlendirilecektir.

3.2. *Tarîh-i Muhammedî*

On iki İmam'ın hayatını konu alan bu manzum eser, bazı kaynaklarda Hasan Kâşî'ye nispet edilmekle birlikte, Kâşî'ye aidiyeti hususunda kesin bir kanaate

¹⁶ Haddâd Âdel, "Hasan Kâşî Şîa-yi Karn-i Heftom ve Heştom", 24.

¹⁷ Klasik edebiyatta kahramanlık, yiğitlik, savaş, şecaat ve fedakârlık gibi temaları işleyen şiir türüdür.

¹⁸ Mîhrâverân - Nimetî, "Mecma'u'l-Bahreyn-i Ma'nî: Berresî-i Şîve-i Şâ'irî ve Mezâmîn-i Şîî Hasen-i Kâşî", 124.

¹⁹ Hasan Âtifî, "Mukaddime", *Dîvân-ı Hasan Kâşî* (Tahran: Kitâbhâne-i Müze ve Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yi İslâmî, 1388/2009), 23.

²⁰ Haddâd Âdel, "Hasan Kâşî Şîa-yi Karn-i Heftom ve Heştom", 24-25.

varılamamıştır. Eser, Şîî tarihî-menkıbevî anlatı geleneği içinde değerlendirilmektedir.²¹

3.3. *Mârifetnâme Der İlm-i Kelâm*

Kelâm ilmine dair yazıldığı belirtilen bu manzum eser, halk arasında dinî konuların anlaşılabilir kılınması amacıyla kaleme alınmıştır. Eserin aidiyeti konusunda netlik olmamakla birlikte, Kâşî'ye ait olduğu yönünde bazı kayıtlar mevcuttur.²²

Âtîfî, söz konusu *Dîvân*'a yazdığı mukaddime bölümünde *Tarîh-i Muhammedî* ve *Marifetnâme Der İlm-i Kelâm* eserlerinin Kâşî'ye ait olmadığını belirtmiştir.²³

3.4. *Heft-Bend*

Hasan Kâşî'nin en meşhur eserlerinden biri olan *Heft-Bend*, Hz. Ali'nin faziletlerini konu alan manzum bir menkıbedir. Ayetler, rivayetler ve tarihî hikâyelerle zenginleştirilen bu eser, başta Muhteşem-i Kâşânî başta olmak üzere birçok şair tarafından taklit edilmiştir. İlk defa 1292/1875 yılında Hindistan'ın Lucknow şehrinde 16 sayfa hâlinde neşredilmiştir.

3.5. *Kitâbu'l-İnşâ*

Hasan Kâşî'ye nispet edilen bu mensur eser, inşâ sahasında kaleme alınmıştır. Kâşî'ye ait olup olmadığı kesinlik kazanmamış olmakla birlikte, eserin muhtevası Kâşî'nin nesirdeki üslubunu ve kültürel birikimini yansıtmaları açısından önem taşımaktadır.²⁴

4. Kâşî'nin Farsça *Dîvânı* (*Dîvân-ı Eş'ar*) ve Hz. Ali Methiyeleri

Çalışmamızda ele aldığımız şairin *Dîvân*'ı, 57 kaside, iki terkîb-i bend, iki tercî-i bend, iki gazel, iki rubai ve dört musammattan oluşmaktadır. Kasidelerin bir kısmı İmam Rızâ, İmam Hüseyin ve Hz. Peygamber'e yönelik methiyeler içermekle birlikte, büyük çoğunluğu Hz. Ali'ye yazılmış methiyelerdir. Mevcut iki rubaiden biri Hz. Ali'ye övgü niteliğinde, diğeri ise münâcât şeklindedir. Terkîb-i bend ve Tercî-i bendlerin

²¹ Âtîfî, "Mukaddime", 41.

²² Haddâd Âdel, "Hasan Kâşî Şîa-yi Karn-i Heftom ve Heştom", 26.

²³ Âtîfî, "Mukaddime", 41-49.

²⁴ Âtîfî, "Mukaddime", 49.

tamamı Hz. Ali'ye methiye olarak kaleme alınmıştır. Dört musammattan biri münâcât, diğeri ise Hz. Ali'ye övgü içeriklidir. İki gazelden biri münâcât tarzında, diğeri ise nasihat içermektedir.

Şairin üslubu genel olarak sade ve halk diline yakın olmakla birlikte, bazı beyitlerde kafiye için منضد, مرمد, مهند gibi Arapça kelimelere yer verilmesi, şiirlerinde yer yer ağır bir anlatıma neden olmuştur. Bununla birlikte, şairin amacı edebî sanatını göstermekten ziyade, şiirlerini şîîliği tebliğ ve yayma aracı olarak kullanmaktır.

4.1. Kâşî'nin Farsça Dîvânı

Günümüzde şairin Dîvân'ına ait üç el yazma nüsha mevcuttur. Bu nüshalardan ilki, İran Millî Kütüphanesi'nde 7594 numara ile kayıtlı olup 902 hicrî yılında istinsah edilmiştir. Ancak bu nüshanın bazı bölümleri yıpranmış olup, okunması oldukça güçtür. İkinci nüsha ise yine İran Millî Kütüphanesi'nde yer almakta olup, Hazâ'inü'l-Şâşîde adlı mecmuanın içerisinde, 4992 numara ile kayıt altına alınmıştır. Üçüncü nüsha ise 1242 hicrî yılında Muhammed b. Cemşîd-i Merâgî tarafından istinsah edilmiştir.²⁵ Bu üç el yazması nüsha, Seyyid Abbas Restâhîz tarafından karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve ilk defa 2009 yılında matbu hâle getirilerek yayımlanmıştır.

Bu eserin mukaddime kısmında, Hasan-ı Atîfî tarafından kaleme alınmış otuz sayfalık bir giriş bölümü yer almaktadır. Bu bölümde şairin hayatı, doğum ve vefat tarihleri hakkında bilgi verilmiş; ayrıca onun biyografisi, başta Devletşâh-ı Semerkandî, Emîn Ahmed Râzî, Kâdî Nûrullah Şûşterî, Muhammed Muzaffer Hüseyin Sebâ ve Mirzâ Abdullah Efendi gibi klasik kaynak yazarlarının aktardığı bilgiler doğrultusunda sunulmuştur.²⁶

4.2. Kâşî Dîvânı'ndaki Hz. Ali Methiyeleri

Hasan Kâşî, bütün şiir sanatını Şîî mezhebine ve Hz. Ali'ye hizmet etmek için kullanmıştır. Bu nedenle, onun şiirinin en belirgin özelliği de içerdiği Şîî temalardır.

Kâşî'nin şiirlerinde, velayet ve vasiyet, Hz. Ali methi ve menkıbeleri, Âşura, tevellâ ve teberrâ, şefaât, Mehdi'nin zuhuru gibi Şîî temalar yer almaktadır. Aynı zamanda şiirlerinde Kur'an ayetleri ve hadislerden de faydalanmıştır, öyle ki bazı yerlerde sözlerinin anlaşılması okuyucunun Kur'an ve hadis bilgisine bağlı hâle gelmiştir.

²⁵ Kâşî, Dîvân-ı Hasan Kâşî, 17-19.

²⁶ Âtîfî, "Mukaddime", 26.

Yukarıda değinildiği üzere *Kâşî Dîvânı*'nın odak noktası Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'tir. Bu bakımdan *Kâşî*'nin hemen her nazım şekliyle yazmış olduğu manzumelerde Hz. Ali övgüsüyle karşılaşmak mümkündür. Şairin söz konusu eserindeki Hz. Ali methiyelerinin tamamına yer vermek bu çalışmanın sınırlarını aşacağından fikir vermesi açısından burada *Kâşî*'nin kaside, terkîb-i bend, musammat, muhammes, müseddes, murabba ve gazel gibi farklı nazım şekilleriyle yazmış olduğu bazı Hz. Ali övgüleri örnek olarak verilecektir.

Kaside:

Kâşî Dîvânı'nda 57 adet kaside vardır. Bunlardan 44 tanesi Hz. Ali methiyesidir ve diğerleri İmam Rıza methiyesi ve İmam Hüseyin'in şehadeti, Hz. Ali hakkında menkıbe, Hz. Peygamber na'tı ve tevhit olarak yazılmıştır. Burada Hz. Ali övgüsünde yazılan 7. sıradaki kaside örnek olarak verilecektir.

ولی حق که به امر خدا مقرر گشت علی است آنکه شهنشاه هفت کشور است

Hakkın velisi ki Allah'ın emri ile tayin olundu,

Ali'dir o ki yedi iklimin şahı ve sultanıdır.

کسی که آل عبا رهنما و رهبر اوست به نور عالم ایمان دلش منور گشت

Kim ki rehberi ve yol göstericisi Âl-i Âbâ'dır,

Âlemin nuruyla, imanla dolup gönlü aydınlanmıştır.

تنی که مهر علی نیست در دل و جان سیاه روی ابد گشت و بخت از او برگشت

Kalbinde ve canında Ali'nin sevgisi olmayan beden,

Ebedî kararmış yüzle kalır, bahtı da ondan yüz çevirir.

مرا امام به غیر از علی و اولادش کجا گزیده محراب و تحت و منبر گشت

Ali ve onun evlatlarından başkasını,

İmam bilip de mihrapta, tahtta ve minberde tanımam ben!

علی است رفعت آدم که آبروی جهان است که اصل طینت آدم از او مخمر گشت

Ali'dir Âdem'in yüceliği, âlemin izzetidir o;

Zira Âdem'in hamuru en evvel onunla yoğrulmuştur.

چه گفت نوح نجی با امام در کشتی ز بحر سالم بی بادبان و لنگر گشت

Kurtulmuş Nûh gemide ne dedi kâmil imâma (Hz. Ali)

Ki yelken ve çapa olmadan denizden selametle kurtuldu.

شنیده ای که چه معجزه بده مسیحا را دمش که نور علی بود و روح پرور گشت

Duymadın mı ne mucizeler verdiler Mesih'e?

Onun nefesi, Ali'nin nuruyla can verici oldu!

به یاد شاه عصا را کلیم اشارت کرد ز رود نیل خلاص از سپاه و لشگر گشت

Mûsâ, o şahı anarak âsâsına işaret etti;

Ve Nil nehriyle ordudan ve askerden kurtuldu.

چو ذکر شاه به یحیی رسید خندان شد به ذکر او ذکریا حزین و غمخور گشت

O şahın ismi zikredilince Yahyâ tebessüm etti,

Zekeriya ise o zikirle hüznü gark oldu, üzüldü.

چو یوسف از خطر چاه با علی ولی رسید شهپر روح الامین و سرور گشت

Yûsuf, kuyu felâketinden, Velî Ali ile kurtulunca,

Rûhü'l-emîn'in (Cebrail'in) kanadı ona erişip yüceliğe ulaştı.

علی بد آنکه به یعقوب بوی یوسف مصر رساند و چشمه چشم دلش منور گشت

Ali idi Yakub'a Mısırlı Yusuf'un kokusunu ulaştıran

Ve gönül gözü'nün pınarı o kokuyla nurlandı.

ز مرتضی دل ایوب استعانت خواست در آن زمان که ز کرمان حزین و مضطر گشت

Hazret-i Eyyub'un gönlü Ali Murtazâ'dan medet istedi;

Öyle bir zamanda ki dertten, yoksulluktan ve yalnızlıktan bezmişti.

چو در سیاست نمرود با علی است خلیل ز منجیق و زاتش گل و صنوبر گشت

Nemrut'un siyasetine karşı, Hz. İbrahim Ali ile birlikte olduğu için

Mancınık ve ateş, güle ve selviye dönüştü.

مدد ز نور علی خواست جان اسماعیل رسید هدیه و آن کار کار دیگر گشت

İsmail'in canı, Ali'nin nurundan medet diledi,

Bir hediye (kurban) gönderildi ve o iş bambaşka bir hâl aldı.

چو سر نغمه داود با علی بودی حدید موم شد از معجز و زره گر گشت

Davud'un nağmesinin sırrı Ali ile birlikte olduğu için

Demiri mucizeyle mum gibi yumuşatıp zırha dönüştürdü.

چو خضر گفت ز جان یا علی ولی الله! زلال آب حیاتش شراب کوثر گشت²⁷

Hızır gönülden "Yâ Ali, veliyyullâh!" deyince,

Onun Âb-ı Hayat suyunun berraklığı, Kevser şarabına dönüştü.

²⁷ Kâşî, Dîvân-ı Hasan Kâşî, 63,64.

Terkîb-i bend ve Tercî-i bend:

Bu bölümde dört bentten oluşan bir tercî-i bend ile yedi bentten meydana gelen bir terkîb-i bend yer almaktadır. Bunlar arasında özellikle “Heft-Bend” (Yedi Bend), Hasan Kâşî'nin en meşhur şiiri olarak kabul edilmektedir. Bu eser, yalnızca Kâşî'nin şiir külliyatı içerisinde değil, genel olarak Şîî edebiyatı içinde de özel bir yere sahiptir. “Heft-Bend”, dönemin ve sonrasının birçok şairi tarafından büyük ilgi görmüş; pek çok şair, onun etkisinde kalarak benzer tarzda heft-bend yazmayı denemiştir. Burada heft-bend kısmında ilk bent örnek verilmiştir.

السَّلام اِى سايه ات خورشيد ربِّ العالمين آسمان عزّ و تمكين ، آفتاب داد و دين

Sana selam olsun ey ki gölgen, Âlemlerin Rabbinin güneşidir,

Sen izzet ve hâkimiyetin göğüsün, din ve adalet güneşisin!

مفتى هر چار دفتر ، خواجه هر هشت خلد داور هر شش جهت ، اعظم امير المؤمنين

Dört kitabın müftüsü, sekiz cennetin efendisidir o

Altı yönün hakemi, müminlerin en büyük emiridir o!

عالم علم «سلونى»، شهسوار «لوکشف» ناصر حق ، نفس پیغمبر ، امام المتقين

“Bana sorun!”²⁸ ilminin âlimi, “Eğer perde kalksa...”²⁹ sözünün süvarisidir;

Hakk'ın yardımcısı, Peygamber'in nefsi ve takva sahiplerin imamıdır!

²⁸ Hz. Ali'nin meşhur bir sözüdür, "Beni kaybetmeden önce bana sorun", «سلونى قبل ان تفقدونى».

²⁹ Hz. Ali'ye atfedilmiş sözdür, «لَوْ كُشِفَ الْعِطَاءُ مَا أُرْدَدْتُ يَقِينًا» (Perde açılrsa bile yakînîm artmazdı). Yani tam bir yakînle iman etmiştir.

مقصود تنزیل «بَلِّغْ» مرکز اسرار غیب مقطع «بِتْلُوهُ شَاهِد» ، مطلع حبل المتین

"Belliğ"³⁰ emrinin iniş sebebi, gayb sırlarının merkezidir o;

"Yetlûhu şâhid"³¹ âyetinin şahidi ve Hablû'l-metîn'in³² başlangıcıdır o!

صاحب «یوفون بالنذر» آفتاب «انما» قُرْةُ الْعَيْنِ «لَعْمَرُک»، نازش روح الامین

"Adaklarını yerine getirirler"³³ âyetinin muhatabı, "Ancak"³⁴ sırrının güneşi

"Ömrüne and olsun!"³⁵ hitabının göz aydınlığı, Rûhü'l-Emîn'in iftihar!

در جهان از راه حشمت چون جهانی در جهان در زمین از روی رفعت آسمانی بر زمین³⁶

Yeryüzünde haşmetinle bir âlem içinde bir başka âlem gibisin

Yüceliğınle yeryüzünde bir gökyüzü gibi bir yücelik taşırsın!

³⁰ el-Mâide (5/67): «...يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ» (Tebliğ âyeti), bu ayet, Şîî yorumuna göre Gadir-i Hum'da Hz. Ali'nin velâyetinin ilan edilmesi hakkındadır. Dolayısıyla bu âyetin nüzul sebebi Hz. Ali'dir.

³¹ el-Hûd (11/17): «...وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ...» (Şâhid âyeti), "Ona kendi katından bir şahit tâbî olur." Şîî tefsirlere göre buradaki "şahit", Hz. Ali'dir. Bu beyitte, âyetin bâtinî anlamı doğrudan Ali'ye bağlanmıştır.

³² حبل المتین ifadesi, Kur'an'da geçmektedir, Allah'ın diniyle kopmaz bağ anlamına gelmektedir. Şair bu bağın Hz. Ali'ye dayandığını ifade etmek için bu kavramı kullanmıştır.

³³ el-İnsân (76/7): «يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا» , Şîî tefsirlere göre bu ayet, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'in (a.s) üç gün oruç tutup yiyeceklerini yoksula, yetime ve esire vermeleri üzerine nazil olmuştur.

³⁴ el-Mâide (5/55) ayete telmihtir: «...إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا» , yani: "Sizin veliniz ancak Allah, Peygamber ve o mü'minlerdir ki..." Ayetin devamında Hz. Ali'nin zekâtı rükû hâlinde verdiği yorumu yapılır. Burada "İnnemâ" tevhid ifadesidir ve Hz. Ali'nin velâyeti bu "ancak"ın içinde güneş gibi parlar.

³⁵ "لَعْمَرُک", "Ömrüne and olsun" ifadesi Kur'an'da el-Hicr (15/72)'de geçer. Allah, burada Peygamber'in ömrüne yemin eder.

³⁶ Kâşî, Dîvân-ı Hasan Kâşî, 163.

Musammat:³⁷

Bu musammatlar genellikle Hz. Peygamber'e yönelik na'tlar ve Hz. Ali'ye yazılmış methiyelerden oluşmaktadır. Aşağıda, Hz. Ali'nin medhi konusunu işleyen bir musammat örneğine yer verilmiştir.

آیت لطف الهی ، شیر رب العالمین باب شهر علم و حلم و فضل خیر المرسلین

İlâhî lütfun ayeti, âlemlerin Rabbine ait aslan;

İlim, hilm ve fazilet şehrinin kapısıdır O, peygamberlerin en hayırlısın!

پادشاه مشرق و مغرب، امیرالمومنین حاکم ملک وفا ، فرمانده روی زمین

Doğunun ve batının pâdişahı, müminlerin emîri

Vefâ ülkesinin hâkimi, yeryüzünün komutanıdır o!

آن جهان بخشی که نورش در و غا هنگام کین در سخا شمشیر بخش و در غزا لشکر شکن³⁸

O âlem bahşeden yüce zat ki, savaş vaktinde nuru meydanı aydınlatır,

Cömertlikte kılıç dağıtır, gazada ise orduları kırar!

Muhammes:

Kâşî Dîvânı'nda yedi adet muhammes yer almaktadır. Bu muhammeslerin tamamı, Hz. Ali'nin faziletlerini ve menkıbelerini konu edinmektedir. Aşağıda, Hz. Ali'nin menkıbelerine dair yazılmış bir muhammes örneğine yer verilmiştir.

³⁷ İncelediğimiz eserde bu beyitler musammat başlığı olarak ayrılmıştır fakat kafiyeler ve mısraların diziliş şekline bakılınca müseddes oldukları görülmektedir.

³⁸ Kâşî, Dîvân-ı Hasan Kâşî, 182.

گر همی خواهی که ایمن گردی از روز حساب وز کف ساقی کوثر جرعه ای نوشی شراب

Eğer dilerse ki kıyamet gününden emîn olasin

Ve Kevser sâkîsinin elinden bir damla şarap içesin;

گوش کن گر مومن پاکی و بشنو هم چو آب می رسد هر دم به دل از عالم علوی خطاب

Kulak ver, eğer pâk bir mü'min isen ve dinle su gibi

Her an yüce âlemden kalbe bir hitap ulaşır.

«لافتی الّا علی لاسیف الّا ذوالفقار» دیوان³⁹

Ali'den başka yiğit yoktur, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur!

Müseddes:

Kâşî'nin *Farsça Dîvânı*'nda altı adet müsaddes yer almaktadır. Bu şiirlerin tamamı, Hz. Ali'nin methine tahsis edilmiştir. Müseddeslerde, Hz. Ali'nin faziletleri, ilmi, cesareti ve manevî makamı edebî bir üslupla övülmektedir. Hz. Ali'nin methini konu alan müsaddeslerden bir örnek verilmiştir.

گوهر بحر رحمت یزدان کارفرمای گنبد گردان

Allah'ın rahmet denizinin incisi odur,

Dönen gök kubbenin işleyicisi, yürütücüsü odur.

دافع کفر و نافع ایمان حامل وحی و جامع قرآن

Küfrü defeden, imanı yayan odur,

Vahyi taşıyan, Kur'an'ı toplayan odur!

³⁹ Kâşî, *Dîvân-ı Hasan Kâşî*, 183.

بازگو مؤمن این حدیث از جان کالسّلام ای امیر کلّ امیر!⁴⁰

Ey mü'min, bu sözü candan yeniden söyle:

Esselâm Ey bütün emirlerin emiri!

Murabba:

Kâşî'nin *Dîvân*'ında yirmi bir adet murabba yer almaktadır. Bu beyitlerde özellikle öne çıkan konu şefa'at dileğidir. Aşağıda, Kâşî'nin *Dîvân*'ında yer alan murabbalardan bir örnek sunulmaktadır. Bu beyitlerde şair günahkârlığını itiraf ederek Hz. Ali'nin şefaatine ve affına sığınmıştır.

سیه کارم، گنه کارم الهی! به دین اندر بسی کردم تباهی

Kötü işler sahibi, günahkârım,

Din yolunda nice bozgunculuk ettim ben, ilâhî!

چو هستم شرمسار از پرگناهی به شیر بیشه دین حیدرم بخش

Mademki günahlarımın çokluğu sebebiyle, mahcubum,

Din ormanının arslanı Haydar için, affet beni!

Gazel:

Kâşî'nin *Dîvân*'ında iki gazel yer almaktadır. Aşağıda verilen gazel, şairin ilâhî aşka dair duygularını dile getirdiği tasavvufî muhtevalı bir örnektir.

⁴⁰ Kâşî, *Dîvân-ı Hasan Kâşî*, 184.

جانا! وفای صحبت یاران رها مکن با دوستان به گفته دشمن جفا مکن

Ey cân! Yoldaşlarla olan vefayı terk etme!

Dostlara, düşmanın sözüyle cefâ etme!

هر حکم کز تو بر من مسکین زود رواست لیکن بکن هر آنچه سزد، ناسزا مکن

Her hüküm ki senden gelir bu miskîne, yerindedir;

Gereken cezayı ver fakat layık olamayan yapma!

دور از مروّت است بر افتادگان ستم یک بارگی طریق مروّت رها مکن

Düşmüş olana zulmetmek, mertlikten uzaktır,

Büsbütün merhamet yolunu terk etme sakın!

ای روشنی دیده جان! هرچه می کنی بر جان من بکن، زخود ای جان! جدا مکن

Ey can gözüümün nuru! Her ne yapıyorsan,

Benim canıma kastet; ama Ey can! Ne olur, kendinden ayırma beni!

آزرده توام چو تو درمان نمی کنی آزرده را به درد دگر مبتلا مکن

Senin yüzünden incindim; mademki derman olmuyorsun,

Niç değilse, bu kırık kalbi başka bir dert bulaştırma!

با آشنای خویش به بیگانگی مرو بیگانه را به صحبت خویش آشنا مکن

Dost bildiğine yabancı gibi davranma;

Yabancıyı da sohbetinle dost yapma!

در عالم و جنان به شما اقتدا کنند تو نیز جز به جوهر جان اقتدا مکن

*Dünyada ve cennetlerde sana tâbi olsalar bile,
Sen de canın öz cevherinden başka hiçbir şeye uyma!*

تیر دعای خسته دلان کارگر بود یا از خدای ترس، بترس از خدای مکن

*Yorgun gönüllülerin duası şaşmaz bir oktur;
Allah'tan kork, kork Allah'tan, etme!*

گر جز نظر به روی تو کاشی امید داشت در آتش بسوز و امیدش روا مکن دیوان

*Eğer Kâşî, senin nazarından başka bir ümide kapıldıysa,
Ateşe at onu ve ümidini asla gerçek kılma!*

Sonuç

Bu çalışmada, hicrî VII. ve VIII. yüzyıl İslam edebiyatının önde gelen Şîî şairlerinden Kemâleddîn Hasan Kâşî'nin *Farsça Dîvânı* ve özellikle Hz. Ali'ye yönelik methiyeleri incelenmiştir. Safevî dönemi Şîîliğinin teşekkül sürecinde etkili bir figür olarak öne çıkan Kâşî, şiiri yalnızca estetik bir sanat formu olarak değil, aynı zamanda mezhebî bir tebliğ aracı olarak kullanmıştır. Şairin *Dîvân'ı*, kaside, gazel, rubai, terkîb-i bend, tercî-i bend ve musammat gibi çeşitli nazım şekilleri içermektedir. Bu şiirlerde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi öne çıkarken, Kur'an ayetleri, hadisler ve tarihsel rivayetlerle birleştirilen zengin bir dinî içerik dikkat çekmektedir. Hasan Kâşî'nin sade, yer yer halk diline yaklaşan üslubu, şiirlerinin meddahlar ve halk arasında rağbet görmesini kolaylaştırmıştır. Bu durum, şiirsel söylemin hem halkla hem de inanç sistemiyle iç içe geçtiği bir propaganda aracı olarak işlev kazandığını ortaya koyar. Şairin divanı, yalnızca edebî değil, aynı zamanda tarihî ve mezhebî açıdan da önemli bir kaynak niteliğindedir.

Kaynakça

- Âtifî, Hasan. “Mukaddime”. *Dîvân-ı Hasan Kâşî*. 21-50. Tahran: Kitâbhâne-i Müze ve Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yi İslâmî, 2. Basım, 1388/2009.
- Çiftçi, Hasan. “Methiye (Fars Edebiyatı)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/408-410. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Ertem, Davut. “Ali Salâhaddin’in Şiirlerinde Ehl-i Beyt Sevgisi”. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 8/16 (2022), 339-355.
- Güfta, Hüseyin. “Divan Şiirinde İlim ve İrfan Timsâli Hz. Ali”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 8/24 (Aralık 2002), 69-102.
- Gültekin, İbrahim. “Kasidelerde Hz. Ali ve Hz. Ali’ye Dair Unsurların Kullanımına Yönelik Tespit ve Değerlendirmeler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 62 (2012), 17-44.
- Haddâd Âdel, Golamali. “Hasan Kâşî Şia-yi Karn-i Heftom ve Heştom”. *Âyine-i Pejuhiş* 21/121 (ts.), 24-29.
- Kâşî, Kemaleddin Hasan b. Mahmud. *Dîvân-ı Hasan Kâşî*. haz. Seyyed Abbas Restâhîz. Tahran: Kitâbhâne-i Müze ve Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yi İslâmî, 2. Basım, 1388/2009.
- Keleş, Reyhan. “Örneklerle Türk Edebiyatı’nda Medhiye”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2009), 215-233.
- Mihrâverân, Mahmud - Nîmetî, Feriullah. “Mecma’u’l-Bahreyn-i Ma’nî: Berresî-i Şîve-i Şâ’irî ve Mezâmîn-i Şîî Hasen-i Kâşî”. *Mecelle-i Târîh-i Edebiyyat* 3/69 (1391/2012), 119-139.
- Shakib Asım, M. “Sâhib b. Abbâd’in Şiirlerinde Hz. Ali’ye Yönelik Medihler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2020), 153-170.
- Şemseddîn Sâmi. *Kâmûsu’l-A’lâm*. İstanbul: Mihran Matbası, ts.
- Yıldıran Sarıkaya, Meliha. *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora, 2004.